

УДК 378.147

**РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПОЗААУДИТОРНІЙ
РОБОТІ**

Степанець І.О., Рябокони С.І.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради
Красноградський коледж Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради*

У статті здійснено аналіз питання організації позааудиторної роботи в педагогічному ВНЗ у контексті проблеми розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів.

Ключові слова: позааудиторна робота, педагогічна майстерність, інноваційна діяльність, творчий розвиток, компетентність.

**РАЗВИТИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА БУДУЩИХ
УЧИТЕЛЕЙ ВО ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЕ**

Степанець И.А., Рябокони С.И.

В статье осуществлен анализ вопроса организации внеаудиторной работы в педагогическом ВУЗе в контексте проблемы развития педагогического мастерства будущих учителей.

Ключевые слова: внеаудиторная работа, педагогическое мастерство, педагогическое мастерство, инновационная деятельность, творческое развитие, компетентность.

DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL TRADE OF FUTURE TEACHERS IN CLASS WORK ORGANIZATION

I.O. Stepanets, S.I. Ryabokon'

The analysis of the question of out of class work organization at the pedagogical higher educational establishment in the context of the developmental problem of pedagogical trade of future teachers is carried out in this article.

Keywords: class work organization, pedagogical trade, pedagogical trade, innovative activity, creative development, competence.

Модернізація сучасної, зокрема, педагогічної освіти, вимагає переорієнтації професійної підготовки вчителя зі знаннєвої на «компетентнісну». Новий підхід, безумовно передбачає максимальну інтенсифікацію всіх чинників, що забезпечують формування та розвиток професійної майстерності майбутніх фахівців.

Аналіз наукової теорії і досвіду однозначно переконує, що підготовка справжнього професіонала, педагога-творця, здатного діяти якісно й ефективно, може бути успішно реалізована через формування Я-концепції і, перш за все, на основі самоосвіти, саморозвитку, самовиховання студентів [5].

Слід зазначити, що видатні педагоги завжди вважали проблему формування педагогічної майстерності однією з найважливіших у системі підготовки педагогічних кадрів. Разом з тим, багаторічний досвід педагогічних ВНЗ переконує, що позааудиторна робота студентів у зв'язку з цим має особливо велике значення.

Дослідження проблеми формування педагогічної майстерності здійснювали І. Андріані, І. Зязюн, Г. Костюк, В. Маяко, В. Сластьонін та інші.

Наукові здобутки з вивчення окремих питань педагогічної майстерності мають О. Булатова, Л. Веденська, О. Синиця, П. Сопер та інші.

Різні аспекти організації позааудиторної роботи досліджували Р. Абдулов, Л. Заремба, О. Дубасенюк, Г. Троцько, Л. Кондратова, О. Медведєва та інші.

Мета статті – розкрити сутність педагогічної майстерності та проаналізувати її розвиток в умовах позааудиторної роботи ВНЗ.

Сутність педагогічної майстерності С. Якушева пов'язує з якостями особистості самого педагога, який з певною успішністю забезпечує навчально-виховний процес [6, С. 6]. Автор, зокрема, розглядає її як властивість, що відображає духовно-моральну та інтелектуальну готовність особистості до творчого осмислення суспільних цінностей, теоретичну і практичну готовність ефективно застосовувати набуті знання, уміння і навички у педагогічній діяльності.

І. Зязюн розуміє майстерність як комплекс властивостей особистості, що забезпечує їй високий рівень самоорганізацій професійної діяльності [2].

Узагальнюючи наукову теорію і досвід щодо зазначеного питання, можна стверджувати, що: педагогічна майстерність виявляється у діяльності (Н. Кузьміна), але до неї не зводиться: вона характеризується високим рівнем розвитку спеціальних узагальнених умінь (В. Сластьонін). Але це не головне.

Згідно з теоретичними положеннями, що розкривають зміст, структуру та механізм формування педагогічної майстерності майбутніх учителів можна зауважити, що це складний, динамічний та частково керований процес. Його успішність обумовлена сукупністю педагогічних умов, які забезпечують наявність педагогічного середовища, максимально наближеного до різноманітних ситуацій в педагогічному процесі, вчительській діяльності.

Педагогічний досвід, аналіз наукових джерел переконливо свідчать, що розвиток педагогічної майстерності, успішність формування професійного обліку майбутнього вчителя залежить не тільки від застосування якісно нових засобів і підходів до визначення мети чи змісту педагогічної освіти, а й від суттєвої перебудови вже наявних способів організації навчально-виховного процесу вищої педагогічної школи.

Останнім часом більш очевидним стає той факт, що повноцінне формування професійної компетентності майбутнього вчителя неможливо здійснити лише під час аудиторних занять. Постійне збільшення обсягу знань, які має опанувати майбутній фахівець за роки навчання у вищому навчальному закладі, зростання вимог до рівня його професіо-

налізму спричиняє гостру необхідність всебічного й глибокого вивчення шляхів, зовнішніх і внутрішніх умов становлення фахівця, виявлення закономірностей професійної підготовки та урахування можливостей позааудиторної роботи на шляху формування професійних рис.

Позааудиторна робота у вищому навчальному педагогічному закладі – це тривалий і багатоплановий процес. Позааудиторна робота має великий потенціал щодо виховання та процесу становлення професійно-педагогічної спрямованості особистості майбутнього вчителя. Визначаючи стан позааудиторної виховної роботи у вищому навчальному педагогічному закладі, необхідно брати до уваги взаємодію аудиторних і позааудиторних занять, спрямованих на формування та розвиток педагогічної майстерності студентів, взаємозв'язок між засвоєною навчальною інформацією щодо теоретичних основ компонентів майстерності та її роллю у розв'язуванні педагогічних завдань та здійсненні педагогічних дій і вчинків, що вдосконалюються, розвиваються й закріплюються під час позааудиторних занять. Дуже важливо враховувати також системність, регулярність і продуманість позааудиторної роботи, її зв'язок із провідною спеціальністю майбутніх учителів.

Таким чином, позааудиторна робота – це спеціально організовані та цілеспрямовані позааудиторні заняття, система пізнавальних, виховних заходів, метою яких є поглиблення й розширення знань, одержаних в умовах навчального процесу, формування творчих здібностей, наукових інтересів, різноманітних умінь і навичок [3, С. 167].

Специфічною ознакою позааудиторної роботи у професійному, зокрема, педагогічному, ВНЗ є її професіоналізація. Така професіоналізація передбачає забезпечення спеціальних умов, які визначають, у свою чергу, створення системи професійно спрямованої роботи, відповідно до вимог професіограми вчителя-вихователя. Основний зміст позааудиторної роботи з педагогічним аспектом складають ситуації, приклади, що вимагають прояву самостійності студентів, вольової напруги, емоційного налаштування на розв'язок поставлених завдань, як зазначає Л. Кондрашова [2, С. 12].

Слід зазначити, що сучасні науковці, уживаючи терміни «позанавчальна (позааудиторна) робота», «позанавчальна (позааудиторна) діяльність» до їх тлумачення підходять по-різному.

Більшість авторів (Р. Абдулов, Л. Кондрашова, О. Медведєва, Г. Троцько та інші) розглядають позанавчальну діяльність студентів у виховному аспекті. Окремі автори (Л. Заремба, В. Кутєв та інші) позанавчальну діяльність обмежують в основному пізнавальною діяльністю, розвитком інтелекту, продовженням у відповідних умовах процесу пізнання, водночас для формування особистості, розвитку її творчого й культурно-морального потенціалу місця майже не залишається.

Позааудиторна робота студента є продовженням аудиторної роботи, а може бути й окремим елементом у процесі підготовки майбутнього фахівця. Для успішного вирішення завдань професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів найбільш доцільним підходом до організації позааудиторної роботи студентів вважаємо системний підхід, оскільки ми погоджуємося з тими авторами, які відносять позааудиторну діяльність до категорії систем, тобто цілісних утворень, що складаються із взаємопов'язаних елементів. У позааудиторній роботі поєднуються різноманітні види праці та спілкування, реалізуються всебічні як виховні, так і навчальні завдання, спрямовані на професійну підготовку майбутнього фахівця.

Незважаючи на тісний зв'язок з аудиторною роботою, позааудиторна робота має свої відмінності:

- участь студентів у позааудиторній роботі добровільна, на навчальному занятті – обов'язкова;
- позааудиторні заходи мають невимушений характер;
- різноманітні позааудиторні заходи виключають контроль у вигляді оцінок умінь, навичок, знань та єдиної програму;
- позааудиторна робота в порівнянні з аудиторною надає більше можливості для прояву самостійності студентів, їх ініціативності та творчості.

Основна особливість позааудиторної роботи студентів педагогічного ВНЗ зумовлюється специфікою професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя, що передбачає оволодіння не тільки спеціальними знаннями й умінями зі свого предмета, а й оволодіння сукупністю професійних компетенцій та особистісних якостей, необхідних для здійснення цілісного навчально-виховного процесу в умовах сучасних інноваційних освітніх процесів, що постійно підвищують вимоги до

професійної компетентності вчителя. Важливо, що, беручи участь у позааудиторній роботі, студенти набувають досвіду організації поза-класної діяльності школярів.

Виходячи з особливостей структурних компонентів педагогічної діяльності, як діяльності творчої, та враховуючи специфіку технологічних етапів підготовки майбутнього вчителя початкової школи до її здійснення, вважаємо, що система позааудиторної роботи щодо формування творчої компетентності майбутнього вчителя, як важливого елемента його педагогічної майстерності, має поєднувати різні компоненти, зокрема, позааудиторну навчально-дослідницьку та науково-дослідну роботу студентів (НДР), «суто» виховну позааудиторну роботу творчого характеру. Зв'язок означених напрямів позааудиторної роботи з підготовкою майбутніх учителів до творчої діяльності визначається такими складниками: 1) зв'язком за метою; 2) зв'язком за змістом; 3) зв'язком за прийомами роботи; 4) зв'язком за організаційними формами роботи.

Професійна складова системи позааудиторної роботи студентів сприяє, з одного боку, реалізації цілей і завдань кожного етапу підготовки студентів до професійної (інноваційної, творчої) діяльності (передусім мотиваційно-ціннісного і діяльнісно-творчого), з іншого, – досягненню цілей і завдань, пов'язаних із забезпеченням особистісного компонента структури фахової компетентності майбутнього вчителя, а саме: формування високоморальної й інтелектуально розвиненої особистості, яка здатна швидко й безболісно адаптуватися до складних умов реального навчально-виховного процесу школи; уміє розкривати, аналізувати й активно використовувати свої потенційні можливості. «Позааудиторна робота, – слушно зазначає С. Вітвицька, – дозволяє надати процесу набуття професії особистісного забарвлення» [1, С. 122].

Отже, у процесі виховної позааудиторної роботи відбувається соціальне та професійне становлення особистості майбутнього вчителя, формуються її ціннісні орієнтації, найбільш повно розкривається творча індивідуальність як єдність інтелектуальних, емоційних і фізичних сил.

Основними напрямками виховної роботи у вищому навчальному закладі є: формування наукового світогляду; громадянське та патріотичне виховання; правове виховання; моральне виховання; художньо-естетичне, трудове, фізичне, екологічне виховання; професійно-педагогічне виховання [2, С. 123].

Серед форм позааудиторної роботи з професійно-педагогічного виховання відомі такі: педагогічні інформації; диспути на педагогічні теми; читацькі конференції; усні журнали (можливі такі назви журналів або їх сторінок: «Сторінками педагогічних видань», «Педагогічний кругозір», «Серце віддаю дітям», «Сторінки життя видатних педагогів», «У нас у гостях педагоги-новатори» тощо); бесіди за круглим столом; вечори на педагогічні теми; конкурси педагогічної майстерності; педагогічні тижні та олімпіади; педагогічні гуртки; студентський клуб «Учитель» тощо.

Узагальнюючи результати різних видів педагогічних практик студентів щодо проблем і труднощів, якими вони супроводжуються, ми, пропонуємо на позааудиторних заняттях також більше уваги приділяти формуванню зовнішньої педагогічної техніки майбутніх педагогів. Педагогічна техніка – це сукупність вмінь і навичок, що необхідні для ефективного використання системи методів педагогічного впливу на окремих учнів і колектив в цілому. Структура цього важливого компоненту педагогічної майстерності можна виразити наступними найбільш загальними вміннями: мовленнєвими вміннями, мімічною та пантомімічною виразністю, керуванням своїми психічними станами та підтримкою емоційно-творчого напруження, акторсько-режисерськими вміннями, що впливають не тільки на розум, але й на почуття вихованців. Але особливе місце серед вмінь і навичок педагогічної техніки займає розвиток мовлення вчителя як одного з важливих засобів виховання. Необхідна в діяльності вчителя культура мовлення – це чітка дикція, «поставлений голос», правильне дихання і розумне використання міміки і жестів.

Неадекватне використання невербальної мови може дати ефект прямо протилежний очікуваному: вчитель недовіриливо подивився – учень замкнувся, і розмова не вийшла; зробив різкий рух рукою – учень збився з думки під час відповіді біля дошки [4].

Відомо, що учні віддають перевагу вчителям з високим рівнем зовнішньої емоційності, з доброзичливим виразом обличчя. Надмірна рухливість м'язів очей або обличчя, як і млява їх статичність, досить серйозна перешкода в спілкуванні з учнями.

Таким чином, розвиток педагогічної майстерності значною мірою залежить від взаємозв'язку аудиторної та позааудиторної роботи в педагогічному ВНЗ, правильної організації останньої, її спрямованості на формування у студентів якісних знань, інтересу до теорії, бажання самовдосконалення на основі «випробування» себе у творчій, інноваційній, змістовній, професійно-орієнтованій діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури / С.С. Вітвицька. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
2. Кондрашова Л.В. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте / Л.В. Кондрашова. – Киев; Одесса: Вища шк. Головное изд-во, 1988. – 160 с.
3. Педагогічна майстерність: Підручник / За ред. І.А. Зязюна. – 2-ге видання – К.: Вища шк., 2004. – 422 с.
4. Педагогічний словник / За ред. М.Д. Ярмаченка. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
5. Слостенін В. Педагогіка: Учебное пособие [Электронный ресурс] / В. Слостенін, И. Исаев и др. // Библиотека Гумер. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pedagog/slast/18.php.
6. Якушева С.Д. Основы педагогического мастерства / С.Д. Якушева. – М.: Академия, 2008. – 256 с.